

Asia: VN/13551/2019

Valtioneuvoston periaatepäätös Kiertotalouden strategisesta ohjelmasta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Älykkään liikenteen verkosto ITS Finlandin lausunto luonnokseen valtioneuvoston periaatepäätöksestä kiertotalouden edistämiseksi

Älykkään liikenteen verkosto ITS Finland ry kiittää mahdollisuudesta lausua luonnokseen periaatepäätöksestä kiertotalouden edistämiseksi.

ITS Finland toimii digitaalisen liikenteen ja kuljetuksen kehittämisen yhteistyöfoorumina kooten hallinnon, tutkimuksen ja yritysten edustajat yhteen. ITS Finland on voittoa tavoittelematon asiantuntijaverkosto, johon kuuluu yli 100 jäsenorganisaatiota, joissa työskentelee yli 30 000 työntekijää. Yhdistyksen tavoitteena on edistää liikenteen digitalisaation ja liikenteen uusien palvelujen toteuttamisen yleisiä edellytyksiä sekä liikenne- että elinkeinopoliittisten tavoitteiden saavuttamiseksi. ITS Finland koordinoi myös sekä TEM:n ja LVM:n alaisen Liikennealan kansallisen kasvuohjelman toimeenpanoa, että Sitran, Smart & Clean -säätöön, Oulun, Tampereen, Lahden, Turun, Vantaan ja Helsingin yhteistä liikenteen kiertotalouden yhteistyöhanketta.

ITS Finland toteaa lausuntonaan seuraavaa:

Tavoitteet

ITS Finland tukee kiertotalouden strategisen ohjelman tavoitteita ja tavoitteiden saavuttamiseksi asetettuja toimenpiteitä. Tavoitteet ja toimenpiteet ovat konkreettisia samoin kuin asetetut mittarit.

Toimenpiteille on asetettu poikkihallinnolliset vastuuministeriöt, jota voi pitää hyvin kannatettavana toimenpiteiden laaja-alaisen vaikuttavuuden vuoksi. Erityisen tärkeää on vielä varmistaa kollektiivisesti vastuutettujen toimenpiteiden osalta selkeä vastuutaho ja toimenpiteiden operatiivista toimeenpanoa tulee seurata ja tarkentaa entisestään.

Periaatepäätöksen luonnoksessa linjattu yhteistyö yrityssektorin kanssa on erittäin tärkeää, sillä nykyaikana yritysten innovatiiviset ratkaisut käytännössä kaikilla hallinnonaloilla ovat ensiarvoisen tärkeitä kestävien ratkaisujen kehittämisessä. Tämä näkyy myös liikennesektorilla, jossa yksityisen puolen osaamisella on ratkaiseva merkitys koko liikennejärjestelmän kehittämisessä kohti kestävää ja kaikkia tasapuolisesti palvelevaa järjestelmää.

Yli hallituskausien jatkuvat toimet ovat tervetulleita ja tukevat kiertotalouden mallien soveltamista liikennejärjestelmän saralla. Systeemisten muutosten aikaansaaminen, joista liikennejärjestelmän kestävä kehittäminen on hyvä esimerkki, on usein vuosikymmenten systemaattisen työn vaativa kokonaisuus.

Tavoitteena määritelty uusiutumattomien luonnonvarojen kulutuksen väheneminen ja uusiutuvien luonnonvarojen kestävä käytön edistäminen on kannatettavaa. Samalla on huolehdyttävä siitä, että termin ”uusiutuvat luonnonvarat” alle kuuluu vain sellaisia luonnonvaroja, jotka todella ovat uusiutuvia ja jotka ovat myös seuraavien sukupolvien käytettävissä nykyisen kulutuksen jälkeen.

Ministeriöiden toimet kiertotalouden edistämiseksi

ITS Finland näkee julkisen sektorin roolin merkittävänä energia- ja resurssitehokkaiden ratkaisujen hankkijana, jonka pohjalta suomalaiset yritykset saavat kv-markkinoille tarvittavia referenssejä. Kiertotalouden mukaisten tuotteiden ja palveluiden hankinta edellyttää uudenlaista osaamista, mittareita ja työvälineitä, joiden kehittämiseen tulisi kohdentaa riittävä määrä resursseja. Näin varmistetaan hankintojen kohdentuminen innovatiivisiin kiertotalouden tuotteisiin ja palveluihin, joiden skaalautumisen avulla tuetaan suomalaista työllisyyttä ja osallistutaan kansainvälisiin päästövähennystalkoisiin.

Liikennesektorin päästöt vähenevät siirryttäessä pois fossiilisista polttoaineista. Siirtymä pois fossiilisista polttoaineista kohti bio- ja e-polttoaineita, biokaasua, sähköä ja vetyä on itsessään tavoiteltavan arvoinen kokonaisuus, mutta pelkkä polttomoottoriautojen korvaaminen päästöttömillä ajoneuvoilla ei ole riittävää. Tavoitteena tulee olla, että voimme lisätä kestävien kulkumuotojen osuutta joukkoliikenteen sekä siihen tukeutuvien yhteiskäyttöisten liikkumisen palveluiden avulla. Perusfilosofiana tulisi olla erityisesti kaupungeissa kahden polttomoottoriauton korvaaminen yhdellä päästöttömällä ajoneuvolla ja laajalla liikkumispalvelujen valikoimalla. Tämä on mahdollista vain, mikäli tuemme ja edistämme palveluyhteiskunnan kehitystä liikennesektorilla entisestään. Sama logiikka pätee myös muille kiertotalouden sektoreille.

Liikennesektorilla kiertotalouden tukeminen vaatii niin veropolitiikan kehitystä, uusia rahoitusmalleja palveluille, systemaattista asenteisiin vaikuttamista sekä julkisen ja yksityisen sektorin entistä tiiviimpää yhteistyötä. Erityisen tärkeää on panostaa yritysten TKI-investointien tukemiseen ja kiertotalouden ratkaisuja suosivaan sääntely-ympäristöön.

- Valtiovallan tulee veropolitiikalla varmistaa, että kuluttajille tarjottavat kiertotalouden mukaiset liikenteen ja logistiikan tuotteet ja palvelut ovat kustannustasoltaan aina edullisempia kuin uusiutumattomista resursseista tehdyt tuotteet ja palvelut. Tämä vaatii tuekseen aktiivista tuki- ja veropolitiikkaa, jonka pohjaksi tarvitaan lisää tutkimusta kiertotalouden kriteerien määrittelyä. Parhaillaan käynnissä oleva liikenteen verotuksen uudistaminen on oikein käytettynä hyvä työkalu liikenteen kiertotalouden ratkaisujen edistämiseen.
- Periaatepäätösluonnoksen toimenpide jaettujen liikkumispalveluiden käyttöön kannustavasta reaaliaikaisesta ja käyttömääriin perustuvasta liikkumisen taloudellisen ohjauksen edistämisestä on kannatettava. Taloudellisen ohjauksen kehittäminen vaatii palveluita, jotka pystyvät hyötymään kiertotaloutta edistävästä vero- ja hinnoittelumalleista. Suomalaisten ja kansainvälisten liikkumispalveluntarjoajien ja ITS Finlandin yhdessä edistämä Liikkumistili vastaa tähän tarpeeseen. Liikkumistili on multimodaalinen ympäristöystävällisten liikkumisvälineiden käytön maksamiseen tarkoitettu 3400 euroon asti vuodessa veroton työsuhde-etu. Tiliä voidaan käyttää vapaasti ympäristöystävällisten liikkumismuotojen maksamiseen ja se on yhdistettävissä joukkoliikenteen työmatkaetuuteen. ITS Finland toteaa, että taloudellisen ohjauksen lisäksi kiertotalouden mukaisten palveluiden ja tuotteiden edistämiseksi viranomaisten tulee kiinnittää huomiota myös mahdollisiin hallinnollisiin esteisiin, jotka estävät tai hidastavat kiertotalouden mukaisten periaatteiden palvelumallien syntyä.
- Periaatepäätösluonnoksessa on omat toimenpiteensä liittyen kiertotalouden innovaatioihin, digitalisaatioon ja osaamiseen, jota pidämme erittäin tärkeänä. Digitalisaation laajan keinovalikoiman hyödyntäminen ja ekosysteeminen ajattelu luovat kiertotaloudelle erinomaisen pohjan. Liikennealalla käynnissä oleva viiden eri ministeriön, isoimpien kaupunkien, innovaatorahoittajien, akatemian ja yritysten yhteinen liikennealan kansallinen kasvuohjelma on hyvä esimerkki ekosysteemikehityksen systemaattisesta edistämisestä. Data-pohjaiset innovaatiot ja digitalisaatioon perustuvat ratkaisut ovat avainasemassa liikenteen ja logistiikan matka- ja kuljetusketjujen tehostamisessa. Innovaatiot ja digitalisaatio ovat keskeiset työkalut periaatepäätösluonnoksen “Vähemmällä enemmän” -vision toteutuksessa.
- Uudet rahoitusmallit tarvitsevat tuekseen markkinaehtoisia demonstraatiota, joissa rahoitusmallien todellinen soveltuvuus testataan yhteistyössä yksityisen sektorin toimijoiden kesken. Lisäksi julkisen sektorin infrastruktuuri- ja palveluhankinnoissa on tärkeä selvittää, mikäli olemassa olevat hankintamallit ja kriteeristöt muodostavat esteitä kiertotaloutta tukevien palveluiden ja tuotteiden yleistymiselle.

- Kaupungeilla on kaikilla omat strategiansa ja toimenpideohjelmansa hiilineutraaliuden osalta. Näissä on selviä yhtymäkohtia kiertotalousohjelman tavoitteiden ja myös toimenpiteiden kanssa. Toimeenpanossa on tärkeää saada kaupungit mukaan käytännön tekemiseen. Kaupunkien osalta erinomainen esimerkki on "Hiilineutraali Tampere 2030 tiekartta".
- Asenteiden muutos vie useita vuosia ja nyt aloitettu työ kantaa toden teolla hedelmää vasta 2020-luvun lopulla. Muutoksen aikaansaamiseksi nyt aloitettua kiertotalouden edistämistä tulee jatkaa hallituskausien yli luoden niin kuluttajille kuin yrityksille ennustet-tavan toimintaympäristön, joka tukee asenteiden muutosta. Lisäksi kiertotalouden ratkaisuja ja näiden etuja kuluttajille tulee konkretisoida ja näistä tulee viestiä aktiivisesti. Ihmisten tulee nykyistä helpommin kokea omien valintojensa edistävän kiertotaloutta ja nähdä omien valintojen vaikutukset. Näin kiertotalouden markkinoita konkretisoidaan suomalaisille ja tuodaan positiivisia vaikutuksia esille kansalaiskeskustelussa. Esimerkiksi erilaiset hiilijalanjälkilaskurit ja päästökauppasovellukset, joita on kiitettävästi kehi-tetty osana Lahden CitiCAP hanketta, voivat edesauttaa kuluttajien hiilijalanjälkitietoi-suuden lisäämisessä. Palvelut perustuvat vapaaehtoiseen käyttöön.

ITS Finland näkee viranomaisten yhteistyön kehittämisen kustannustehokkaaksi ja kansainvälisen kilpailukyvyn kannalta tärkeäksi kokonaisuudeksi, jonka esiin tuominen periaa-tepäätöksessä on tärkeää. Kiertotalouden ratkaisut koskettavat usein useamman kuin yhden viranomaisen toimialaa, jolloin yhteistyön arvo korostuu entisestään. Suomea on usein luonnehdittu ennen kaikkea loistavana pilottimarkkinana, jossa uusia tuotteita ja palveluita voidaan testata. Demonstraatioiden edistämiseksi ja Suomen kiinnostavuuden varmistamiseksi viranomaisten yhteistyön edistäminen verkostorakenteella on tuettavaa. Osana yhteistyön edistämistä perustettava kansallinen osaamisverkosto saavuttaa tavoitteensa, mikäli verkosto on oikein resursoitu, vastuut ovat selkeät ja verkoston suhde olemassa olevien toimijoiden suuntaan on määritelty.

Kaavoituksen periaatteiden sekä rakentamisen ja tilojen käytön ohjaus kiertotaloutta tukeväksi voi tuottaa merkittäviä kansantaloudellisia etuja ja kuluttajille näkyviä palveluita liikennesektorilla. Tämä kuitenkin edellyttää joustavuutta ja rohkeutta kaavoituksen saralla sekä yhteistyötä alan palveluntarjoajien kanssa. Joustavuudesta hyvä käytännön esimerkki on pysäköintinormin joustavuus, kun taloyhtiöön hankitaan yhteiskäyttöisiä ajoneuvoja.

Osana maakuvatyön ja vienninedistämisen tukemista mahdollisesti perustettavan Circular Finland -brändi olisi järkevää kytkeä olemassa oleviin vienninedistämisen portaaleihin ja brändeihin. Liikenteen saralla olemassa oleva Future Mobility Finland -brändi ja sivusto luovat nykyisellään positiivista Suomi-kuvaa ja on tärkeä varmistaa, että mahdollinen Circular Finland -brändi tukee olemassa olevia Suomi-brändejä.

Ohjelman resursointi ja seuranta

Ohjelman toteutuksen seurantaan suunnitellut mittarit ovat hyviä, erityisen positiivista on, että mittareissa seurataan kiertotalouden yritysten liiketoimintaa, tuottavuutta, innovaatioita ja innovatiivisia julkisia hankintoja.

Ohjelman resurssointi tapahtuu usealla eri rahoitusinstrumentilla ja usean vastuullisen tahon kautta. Tämä asettaa seurannalle erityisen haasteen eli kuinka kokonaisuus saadaan tukemaan systeemistä muutosta. Kiertotalouden ratkaisut vaativat monesti yhteistyötä sektorirajojen yli ja uudenlaisen yhteistyön mahdollistavien toimintamallien rahoitus edistää laaja-alaista yhteistyötä. Määrärahojen myöntämisen ehdoissa tulee kiinnittää erityistä huomiota yhteistyön avulla rakennettavien palveluiden ja tuotteiden skaalaamiseen. Toimintamallien rahoittamisen ehtona tulisi olla uskottava skaalaussuunnitelma.

ITS Finlandin koordinoimat “Liikennealan kestävän kasvun ohjelma 2021-2023” sekä “Liikenteen kiertotaloushanke 2021-2022” sisältävät runsaasti yhtymäkohtia Kiertotalouden strategisen ohjelman kanssa. Olemme mielellämme mukana keskusteluissa, kun mietitään liikennesektorilla konkreettisia toimia kiertotalouden vision toteuttamiseksi ja “kiertotaloustalouden” edistämiseksi.

Forsblom Marko
ITS Finland ry